

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ У ВИКОНАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ*

©2024 МИКИТЕНКО В. В., БРЮХОВЕЦЬКА Н. Ю., БУЛЕЄВ І. П.

УДК 001.891:330
JEL Classification: A23; A29; B40; B41; B49

Микитенко В. В., Брюховецька Н. Ю., Булеєв І. П.

Методологічні підходи у виконанні економічних досліджень

Реалізація компетентнісного підходу в системі підготовки фахівців вищої кваліфікації передбачає формування спеціальних компетентностей, зокрема, це здатність розробити концепцію наукового дослідження на основі ідентифікації актуальних проблем соціально-економічного розвитку на глобальному, регіональному та на рівні підприємств; здатність планувати, організувати, здійснювати наукові дослідження, здатність досягати наукових результатів. Це потребує відповідної підготовки дослідників щодо розуміння, засвоєння та використання у дослідницькій діяльності методологічних підходів виявлення економічних проблем та їх вирішення, систематизації та формування сучасних знань і уявлень у сфері організації та методів здійснення економічних досліджень, оволодіння теоріями і методами сучасних наукових досліджень, уміння застосовувати методологію в економічних дослідженнях, здійснювати апробацію, підготувати науково-методичні матеріали до впровадження результатів в економічну практику. Мета статті – обґрунтування комплексу та подальший розвиток науково-методологічних підходів щодо виконання економічного дослідження та отримання наукових результатів, що мають теоретичну і практичну цінність. Визначено такі методологічні підходи у виконанні економічних досліджень: 1) обґрунтування методологічних підходів розв'язання поставленої проблеми через опрацювання інноваційної методології аналізу та адаптації усталених методологічних підходів; 2) розробка структурно-логічної схеми авторського бачення вирішення проблем із обґрунтування та реалізації завдань дослідження; 3) визначення й обґрунтування критеріїв та комплексу інтегральних показників; 4) розробка комплексу організаційно-економічних процедур із ідентифікації економічних конкурентних переваг при вирішенні проблеми на національному та міжнародному рівнях; 5) виконання завдань з оцінювання можливостей і ризиків при впровадженні науково-методичних розробок дослідників; 6) обґрунтування, розробка і формалізація «Алгоритму управлінських дій» при практичному впровадженні розробок дослідження; 7) чітко структурований авторський доробок науково-прикладних результатів. Опанування представлених методологічних підходів слугує формуванню у дослідників вмінь обґрунтовувати науково-прикладні рекомендації, що мають практичну значущість на мікро- та макрорівнях в поточному і в перспективному періодах.

Ключові слова: економічні дослідження, методологія і методи дослідження, методологічні підходи, розвиток підприємств, формування компетентностей дослідників.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-3-230-239>

Рис.: 2. **Табл.:** 3. **Формул:** 1. **Бібл.:** 18.

Микитенко Вікторія Володимирівна – доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу проблем перспективного розвитку паливно-енергетичного комплексу, Інститут економіки промисловості НАН України (вул. Марії Капніст, 2, Київ, 03057, Україна)

E-mail: vmikitenko@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8212-9777>

Researcher ID: AAR-5098-2021

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55907299400>

Брюховецька Наталя Юхимівна – доктор економічних наук, професор, завідувач відділу проблем економіки підприємств, Інститут економіки промисловості НАН України (вул. Марії Капніст, 2, Київ, 03057, Україна)

E-mail: n.bryukhovetskaya@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6652-4523>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/C-4390-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211315254>

Булеєв Іван Петрович – доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу проблем економіки підприємств, Інститут економіки промисловості НАН України (вул. Марії Капніст, 2, Київ, 03057, Україна)

E-mail: buleev.ivan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7912-3649>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/C-4398-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211317040>

* Виконано в межах НДР «Оцінювання людських ресурсів підприємств у воєнному відтворенні економіки України» №0124U003636

Mykytenko V. V., Bryukhovetskaya N. Y., Buleev I. P. Methodological Approaches in Performing the Economic Research

The implementation of the competence approach in the system of training highly qualified specialists involves the formation of special competencies, in particular, it is the ability to develop a conception of scientific research based on the identification of topical problems of socioeconomic development at the global, regional and enterprise levels; ability to plan, organize, carry out scientific research, ability to achieve scientific results. This requires appropriate training of researchers to understand, assimilate and use in research activities methodological approaches to identify economic problems and their solution, systematize and form modern knowledge and ideas in the field of organization and methods of economic research, mastering the theories and methods of modern scientific research, the ability to apply methodology in economic research, to carry out approbation, to prepare scientific and methodological materials for implementation of the results in economic practice. The aim of the article is to substantiate and further develop the complex of scientific and methodological approaches to the implementation of economic research and obtaining scientific results that have theoretical and practical value. The following methodological approaches in the implementation of economic research are defined: 1) substantiation of methodological approaches to solving the problem through the development of an innovative methodology for analyzing and adapting established methodological approaches; 2) development of a structural and logical scheme of the author's vision of solving problems on the substantiation and implementation of research tasks; 3) definition and substantiation of criteria and a set of integral indicators; 4) development of a set of organizational and economic procedures for identifying economic competitive advantages in solving problems at the national and international levels; 5) performance of tasks to assess opportunities and risks in the implementation of scientific and methodological developments of researchers; 6) substantiation, development and formalization of the «Algorithm of management actions» in the practical implementation of the research developments; 7) clearly structured author's body of work comprised of scientific and applied results. Mastering the presented methodological approaches serves to form researchers' skills to substantiate scientific and applied recommendations that have practical significance at the micro and macro levels in the current and future periods.

Keywords: economic research, methodology and methods of research, methodological approaches, development of enterprises, formation of researchers' competencies.

Fig.: 2. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 18.

Mykytenko Viktoriia V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Chief Research Scientist of the Department of Problems of Perspective Development of Fuel and Energy Complex, Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine (2 Marii Kapnist Str., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: vmikitenko@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8212-9777>

Researcher ID: AAR-5098-2021

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=55907299400>

Bryukhovetskaya Nataliya Ye. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department of Problems of Enterprise Economics, Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine (2 Marii Kapnist Str., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: n.bryukhovetskaya@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6652-4523>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/C-4390-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211315254>

Buleev Ivan P. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Chief Research Scientist of the Department of Problems of Enterprise Economics, Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine (2 Marii Kapnist Str., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: buleev.ivan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7912-3649>

Researcher ID: <http://www.researcherid.com/rid/C-4398-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211317040>

Постановка проблеми. Стрімкі зміни суспільно-економічних відносин української економіки та суспільства обумовлені стратегічною орієнтацією на європейське співробітництво, висувають нові вимоги до підготовки фахівців вищої кваліфікації.

В Інституті економіки промисловості НАН України [1], що має давні – піввікові традиції підготовки кандидатів і докторів економічних наук, в даний час продовжується підготовка фахівців освітньо-наукового ступеня доктора філософії відповідно до Закону України «Про вищу освіту» №1556-VII від 01.07.2014 р. [2] та Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) [3].

Новий порядок підготовки фахівців вищої кваліфікації потребував узагальнення досвіду наукового керівництва та його формалізації у навчальних дисциплінах з відповідним науково-методичним забезпеченням. Логічним підтвердженням цього стала дисципліна «Організація та методика науково-дослідної і педагогічної діяльності», метою вивчення якої є опанування здобувачами третього рівня вищої освіти теорій, організації та методів сучасних наукових досліджень та педагогічної діяльності; формування системи знань, навичок і умінь для проведення досліджень, обґрунтування, оприлюднення та апробації їх результатів, підготовки та захисту кваліфікаційної роботи; застосування цих знань навичок і умінь у науковій та науково-педагогічній діяльності [4].

Ставиться низка основних завдань, опанування яких сприяє вихованню і становленню зрілого наукового працівника – дослідника. Серед них таке:

- систематизація та формування системи сучасних знань і уявлень у сфері організації та методів здійснення науково-дослідної, підготовки кваліфікаційної роботи;
- удосконалення практичних навичок щодо застосування методів історичного, економічного, соціального, етичного, правового, психологічного, організаційного, інформаційного та технічного підходів при підготовці та захисті кваліфікаційної роботи;
- розвиток на основі інтеграції теоретичних положень і практичних навичок здатності оволодіння теоріями і методами сучасних наукових досліджень, формування власної дослідницької позиції на основі зіставлення різних теорій та відповідних статистичних даних;
- уміння застосовувати методологію дослідницької роботи з важливих теоретичних та/або прикладних завдань, проводити оригінальні дослідження, здійснювати апробацію отриманих наукових результатів, їх впровадження в економічну практику та навчальний процес;
- вміння визначати наукові проблеми та формувати гіпотези їх вирішення, знаходити належні підходи та методи їх перевірки.

У таких умовах дослідження, присвячені пошуку розуміння логіки фундаментальних і науково-прикладних досліджень, їх методів, інструментів, обґрунтування доцільності вибору, достовірності і аргументованості результатів, представлення їх у вигляді, зрозумілому для користувачів, є актуальним і своєчасним.

Аналіз публікацій. На цей час напрацьовано численну кількість наукових публікацій, присвячених мето-

логії наукових досліджень, зокрема в Інституті економіки промисловості НАНУ [5–12]. Наукові установи системи Національної Академії наук України – Інститут економіки промисловості та Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАНУ – традиційно узагальнюють свої наукові дослідження з методології економічних досліджень [6; 13–17]. Ґрунтовною є робота знаного економіста-теоретика, методолога С. Мочерного з методології економічного дослідження [18].

Проте досвід, накопичений у наукових установах Національної Академії наук, та постійно змінювані вимоги до виконання досліджень і їх результатів потребують нового узагальнення та осмислення. Ця робота слугує цьому завданню.

Компетентісний підхід, що реалізується в даний час в системі підготовки фахівців вищої кваліфікації, передбачає формування спеціальних компетентностей. Зокрема, це здатність розробити концепцію наукового дослідження на основі ідентифікації актуальних проблем соціально-економічного розвитку на глобальному, регіональному та на рівні підприємств; здатність планувати, організувати, здійснювати наукові дослідження та їх апробацію, здатність досягати наукових результатів, впроваджувати їх результати в практику суб'єктів господарювання.

Мета статті – обґрунтування комплексу та подальший розвиток науково-методологічних підходів щодо виконання економічного дослідження та отримання наукових результатів, що мають теоретичну і практичну цінність.

Для зручності ілюстрації основних методологічних підходів у вирішенні проблеми економічного дослідження будемо звертатися до питання забезпечення розвитку підприємств регіону.

Викладення основного матеріалу. Націленість дослідження на науково-прикладне значення обумовлює проведення його у певній логічній послідовності (табл. 1).

Таблиця 1

Сукупність, послідовність і значення етапів виконання економічного дослідження

Сукупність і послідовність етапів	Значення етапів
1	2
1. Обґрунтування методологічних підходів розв'язання виявленої проблеми.	Визначення комплексу завдань, принципів, вимог, передумов і умов, форм, протиріч, методів і шляхів її розв'язання.
1.1. Опрацювання інноваційної методології аналізу або адаптації усталених методологічних підходів.	Краще врахування сучасних реалій глобальної економіки й адаптації досвіду інших регіонів світу до національних потреб.
1.2. Адаптація майбутніх розробок до діючої моделі господарювання в економіці країни	Збагачення аналізу прикладними результатами й адаптаціями в умовах постійних загроз і економічної нестабільності
2. Формалізація структурно-логічної схеми авторського бачення вирішення проблем із обґрунтування та реалізації завдань дослідження	Забезпечення системного, комплексного бачення вирішення проблеми
3. Визначення й обґрунтування критеріїв та комплексу інтегральних показників	Об'єктивна оцінка потенціалу розвитку та можливість обґрунтування стратегічних напрямів промислового розвитку України у повенному реконструктивному періоді
4. Розробка комплексу організаційно-економічних процедур із ідентифікації економічних конкурентних переваг при вирішенні проблеми на національному та міжнародному рівнях	Забезпечення системного підходу до вирішення проблеми на національному та міжнародному рівнях та рекомендованих у цій площині заходів, обґрунтування та реалізація конкурентних переваг промислових підприємств регіонів України

1	2
5. Виконання завдань з оцінювання можливостей і ризиків при впровадженні розробок вирішення проблеми	Всебічна оцінка можливостей та ризиків впровадження розробок, можливість прийняття більш обґрунтованих рішень щодо ефективного господарювання
6. Обґрунтування, розробка і формалізація «Алгоритму управлінських дій» при впровадженні розробок дослідження	Чітка структуризація науково-прикладних здобутків у логічній, структурованій і зрозумілій формі для подальшого практичного застосування
7. Чітко структурований авторський доробок науково-прикладних результатів	Відображення практичного значення і реальних можливостей використання науково-прикладного доробку для вирішення науково-прикладної проблеми

Джерело: сформовано авторами

Доцільним є виокремлення окремого розділу з обґрунтуванням і репрезентацією методологічних підходів щодо розв'язання виявленої проблеми, де детально викласти: а) комплекс завдань, принципів, вимог, передумов і умов, форм, протиріч, методів і шляхів вирішення проблеми; б) авторські рекомендації щодо доцільності залучення / використання у дослідженні певного комплексу методів, принципів, вимог, форм, протиріч, які репрезентують оригінальні теоретичні підходи; в) організаційно-економічні механізми, моделі, критерії та показники принципового характеру; г) шляхи мобілізації наявних резервів задля підвищення економічної, соціальної, екологічної ефективності при впровадженні науково-методичних розробок.

Відповідно, дослідження має містити розділ із опрацюванням інноваційної методології аналізу з розробки або ж адаптації усталених методологічних підходів із визначення пріоритетних напрямів розвитку промислових підприємств регіонів України з урахуванням сучасних економічних і технологічних трендів.

Результати дослідження мають бути адаптовані до діючої моделі господарювання як на рівні нашої країни, так і регіонів, з орієнтацією на повоєнну модель економіки України. При цьому слід авторам врахувати і тенденцію до поширення мережевих структур господарювання, конфлікт інтересів між національними державами та олігархічними транснаціональними корпораціями (ТНК), а також і ті сили й перешкоди, що можуть гальмувати ці процеси.

Орієнтація досліджень і практичних впроваджень на доміантах теорії та практики країн-фундаторів ЄС в даний час є недостатньо виправданою. Господарські умови цих країн у третьому десятилітті ХХІ століття зазнали і зазнають значних викликів, і, на думку багатьох експертів, 2024 рік може ініціювати рецесію.

Враховуючи ці обставини, було б доцільно звертати більше уваги на узагальнення досвіду саме країн Південного Сходу, які демонструють стійкість до економічних викликів і динамічний розвиток навіть в умовах світових криз. Це дозволило б збагатити аналіз прикладними результатами й адаптаціями, які можуть бути більш релевантними для розвитку промислових підприємств регіонів України в умовах постійних загроз. Такий підхід дозволив би краще врахувати сучасні реалії глобальної економіки й адаптувати досвід інших регіонів світу до національних потреб.

Суттєвим результатом і елементом наукової новизни економічного дослідження є формалізація структурно-

логічної схеми авторського бачення обґрунтування та реалізації завдань дослідження.

Доцільним є визначення й обґрунтування критеріїв і комплексу інтегральних показників, за якими можна було б оцінювати масштаби потенціалу вирішення проблеми – в цьому випадку розвитку промислових підприємств регіонів України.

Використовуючи системно-комплексний підхід, можна рекомендувати таку сукупність критеріїв та показників потенціалу (табл. 2).

Застосування суб'єктами управління наданих критеріїв і показників, що відображають сукупність ресурсів, резервів і можливостей потенціалу розвитку підприємств, дозволить об'єктивно оцінити потенціал промислового розвитку та розробити, й обґрунтувати стратегічні напрями промислового розвитку України у повоєнному реконструктивному періоді.

Для визначення змістовності розробки нової методології економічного дослідження доцільно обґрунтування комплексу організаційно-економічних процедур із ідентифікації економічних конкурентних переваг, що допоможе забезпечити системний підхід до вирішення проблеми та що у подальшому можуть бути рекомендовані відповідним суб'єктам управління для практичного використання (рис. 1).

Використання на практиці приведеного вище в якості прикладу комплексу організаційно-економічних й оціночних процедур сприятиме системному погляду та вирішенню проблеми економічного дослідження, а на практиці дозволить обґрунтувати та реалізувати конкурентні переваги промислових підприємств регіонів України, підвищуючи їхню привабливість і стійкість на національному і міжнародному рівнях.

Одним із ключових елементів методології економічного дослідження є постановка та виконання завдань з оцінювання можливостей і ризиків при впровадженні висновків і пропозицій дослідження, у цьому випадку нових або модифікованих стратегій розвитку промислових підприємств регіонів України за рахунок формування, обґрунтування і використання у розрахунках комплексу відносних показників, за якими можна оцінювати позитивні наслідки та потенційні загрози і ризики реалізації науково-методичних розробок на практиці (табл. 3).

У разі формування і використання за напрацюваннями дослідників вказаного комплексу показників можна досягти всебічної оцінки можливостей та ризи-

Таблиця 2

Сукупність критеріїв і показників системно-комплексного підходу до оцінки потенціалу розвитку промислових підприємств регіонів України

Критерії	Показники
Економічний потенціал	а) індекс економічної складності (ЕІ), що відображає рівень диверсифікації та складності економіки; б) рівень ВВП/ВРП на душу населення, що демонструє загальний економічний рівень і продуктивність; в) частка промисловості у ВВП, що відображає роль промисловості у структурі економіки; г) рівень інвестицій в економіку, що включає внутрішні та зовнішні інвестиції, зокрема в інноваційні та високотехнологічні галузі
Технологічний потенціал	а) кількість патентів та інновацій – рівень інноваційної активності; б) кількість та якість науково-дослідних інститутів, університетів, технопарків – рівень розвитку дослідницької інфраструктури; в) впровадження технологій Індустрії 4.0, рівень цифровізації промислового виробництва та інтеграції новітніх технологій
Людський потенціал	а) освітній рівень населення – частка населення з вищою освітою; б) рівень зайнятості в високотехнологічних секторах – доступність висококваліфікованої робочої сили; в) рівень інноваційної активності підприємств – частка підприємств, що займаються дослідженнями та розробками (R&D)
Інфраструктурний потенціал	а) розвиненість транспортної та логістичної інфраструктури – доступність до ключових ринків, портів, доріг, залізниць; б) енергетична інфраструктура – стійкість та доступність енергоресурсів, розвиток альтернативних джерел енергії; в) доступ до фінансових ресурсів – розвиток банківської системи, наявність інвестиційних фондів, грантів
Соціальний потенціал	рівень соціальної згуртованості та кооперації – співпраця між бізнесом, владою, громадськістю і наукою
Суспільно-політичний потенціал та інституційна підтримка	а) наявність національних, секторальних, регіональних стратегій розвитку; б) інституційна підтримка з боку держави – рівень та ефективність державних програм та ініціатив на підтримку розвитку підприємств; в) інституційна спроможність – ефективність органів влади в реалізації стратегій та підтримці інноваційних ініціатив
Ринковий потенціал	а) розмір і темпи зростання цільових ринків – потенціал для експорту та внутрішнього споживання; б) конкурентоспроможність на ринках – визначення сильних та слабких сторін підприємств у глобальній конкуренції
Інституціональний та інформаційний потенціал	а) ступінь розвитку інститутів, інституціонального середовища в частині створення безпечних сприятливих умов діяльності підприємств. б) забезпечення доступу підприємств до важливих джерел необхідної інформації
Екологічний потенціал	екологічна стійкість промислових підприємств регіону – оцінка впливу промисловості на навколишнє природне середовище, розвиток зелених технологій і практик екологізації тощо

Джерело: сформовано авторами

ків впровадження стратегій розвитку промислових підприємств регіонів України. Впровадження результатів і рекомендацій дозволить суб'єктам управління приймати більш обґрунтовані рішення щодо ефективного господарювання.

Логічним продовженням дослідження формування науково-методичних рекомендацій щодо впровадження науково-методичних наробок менеджментом різного рівня, що може бути реалізовано шляхом обґрунтування, розробки і, відповідно, формалізації «Алгоритму управлінських дій». Для визначення стратегічних напрямків, наприклад, цифровізації промислових підприємств регіонів України та їх реалізації у воєнному та післявоєнному періодах (в умовах нарощення загроз і ризиків) із інкорпорацією до

його архітектури тих організаційно-економічних заходів, інструментарію, важелів і регуляторів, які напрацьовано дослідниками, можна репрезентувати таку алгоритмічну послідовність (рис. 2).

Відносно розвитку промислових підприємств регіонів України формалізація алгоритму дозволяє чітко структурувати авторські здобутки завдяки низці принципів, які забезпечують *організацію наукових напрацювань у логічну послідовність*:

по-перше: розподіл етапів процесу – алгоритм дає можливість чітко поділити усі управлінські дії на етапи, що забезпечує структурування матеріалів за кожним із них (відповідним чином і виклад оригінальних науково-теоретичних, методологічних і методичних підходів та

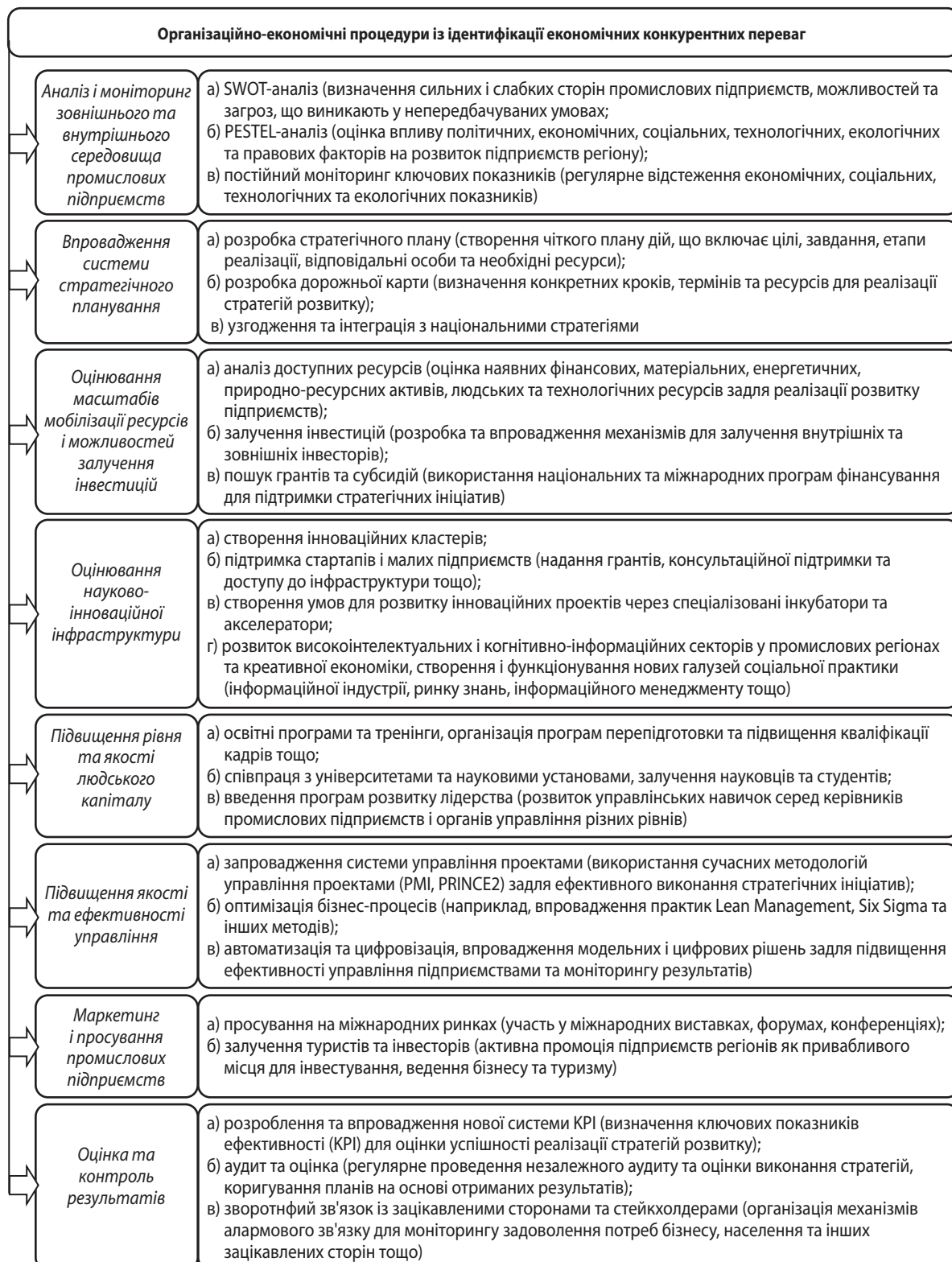

Рис. 1. Організаційно-економічні процедури із ідентифікації економічних конкурентних переваг розвитку підприємств

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 3

Оцінювання можливостей та ризиків розвитку підприємств

Критерії показника	Показники
Економічні показники для оцінки	<i>можливостей розвитку:</i> а) темпи економічного зростання, збільшення ВВП після впровадження стратегій розвитку; б) зростання інвестицій, масштаби притоку прямих іноземних інвестицій та інвестицій у інновації та R&D; в) розширення ринків збуту, зростання обсягів експорту продукції та послуг, що базуються на нових технологіях; г) диверсифікація економіки, зменшення залежності від однієї галузі або ринку; <i>ризиків:</i> а) зниження рівня конкурентоспроможності, збільшення витрат через високі інвестиції в нові та проривні технології; б) залежність від зовнішніх ринків, визначення ризику та зв'язку зовнішніх економічних умов, що негативно впливають на експортну діяльність; в) фінансові ризики, недостатнє фінансування або неефективне використання інвестицій
Соціальні показники	<i>можливостей розвитку:</i> а) зростання зайнятості, створення нових робочих місць у високотехнологічних секторах промисловості; б) підвищення рівня освіти, розвиток освітніх програм, що відповідають новим технологіям; в) поліпшення якості життя, зростання доходів населення, покращення соціальних послуг; <i>ризиків:</i> а) нерівномірність розподілу доходів, посилення соціальної нерівності через концентрацію багатства в окремих секторах; б) міграція кваліфікованих кадрів, відтік талановитої молоді з регіонів у випадку недостатнього розвитку інфраструктури та умов праці; в) соціальна напруга, опір змінам із боку населення
Технологічні показники	<i>можливостей розвитку:</i> а) впровадження нових технологій, зростання інноваційної активності та технологічного рівня підприємств; б) підвищення продуктивності, зменшення витрат на виробництво завдяки автоматизації та цифровізації; в) збільшення кількості патентів та наукових публікацій за темою дослідження; <i>ризиків:</i> а) технологічні бар'єри, високі витрати на впровадження нових технологій, відсутність необхідних навичок і знань; б) залежність від технологічних постачальників, ризик втрати контролю над ключовими технологіями через зовнішні фактори; в) моральне застаріння технологій, ризик швидкого старіння інвестованих технологій
Суспільно-політичні та інституційні показники	<i>можливостей розвитку:</i> а) державні програми і гранти; б) розвиток інституційної спроможності, підвищення ефективності органів влади в управлінні і підтримці проектів; <i>ризиків:</i> а) політичної нестабільності, змін у суспільно-політичній ситуації; б) корупційні ризики, неефективне використання державних ресурсів через корупцію/ нецільове використання коштів
Ринкові показники	<i>можливостей розвитку:</i> а) розширення ринків збуту, доступ до нових ринків і ніш, розвиток експортного потенціалу; б) зростання частки ринку; <i>ризиків:</i> а) характер конкуренції, збільшення конкуренції з боку інших регіонів або країн, що може обмежити розвиток; б) зміни на ринках, нестабільність цін та попиту на продукцію регіону у повоєнному періоді
Інфраструктурні показники	<i>можливостей розвитку:</i> а) покращення інфраструктури, розвиток транспортної, енергетичної та IT-інфраструктури; б) зростання логістичної ефективності, зменшення логістичних витрат, збільшення швидкості доставок продукції тощо; <i>ризиків:</i> а) недостатня розвиненість інфраструктури, відсутність або недостатня якість інфраструктури; б) інфраструктурні затримки, високі витрати та затримки в реалізації інфраструктурних проектів
Екологічні показники	<i>можливостей розвитку:</i> а) зниження екологічного навантаження, кількість впровадження екологічно чистих технологій і практик; б) рівень енергоефективності, зменшення масштабів споживання енергії та збільшення використання відновлюваних джерел; <i>ризиків:</i> а) екологічні витрати, високі початкові інвестиції в екологічні технології та екологізацію виробництва; б) екологічні регуляції, посилення регуляцій, що створюватиме додатковий тиск на бізнес у реальному секторі

Джерело: сформовано авторами

прикладного інструментарію чи моделювання). Зокрема, дозволяє репрезентувати: а) аналіз загроз і викликів у воєнний період (усі дані щодо специфічних загроз і ризиків для промислових регіонів під час війни чітко розміщуються на початковому етапі, що структурує результати аналізу впливу воєнних дій на економіку); б) визначення стратегічних орієнтирів дозволяє чітко розподілити інформацію про унікальні конкурентні переваги, що допомагає впорядковувати матеріали дослідження, спрямовані на виявлення таких переваг;

по-друге: взаємозв'язок між етапами – алгоритм передбачає логічну послідовність реалізації управлінських дій, таким чином структурується матеріал за таким принципом: аналіз, планування, реалізація та оцінка результатів (така послідовність забезпечує можливість чітко розмежувати отримані авторські нароби відповідно до кожного етапу. Наприклад, етап планування охоплює розробку конкретних механізмів впровадження, що дає змогу організувати матеріали щодо пропонуваніх інструментів);

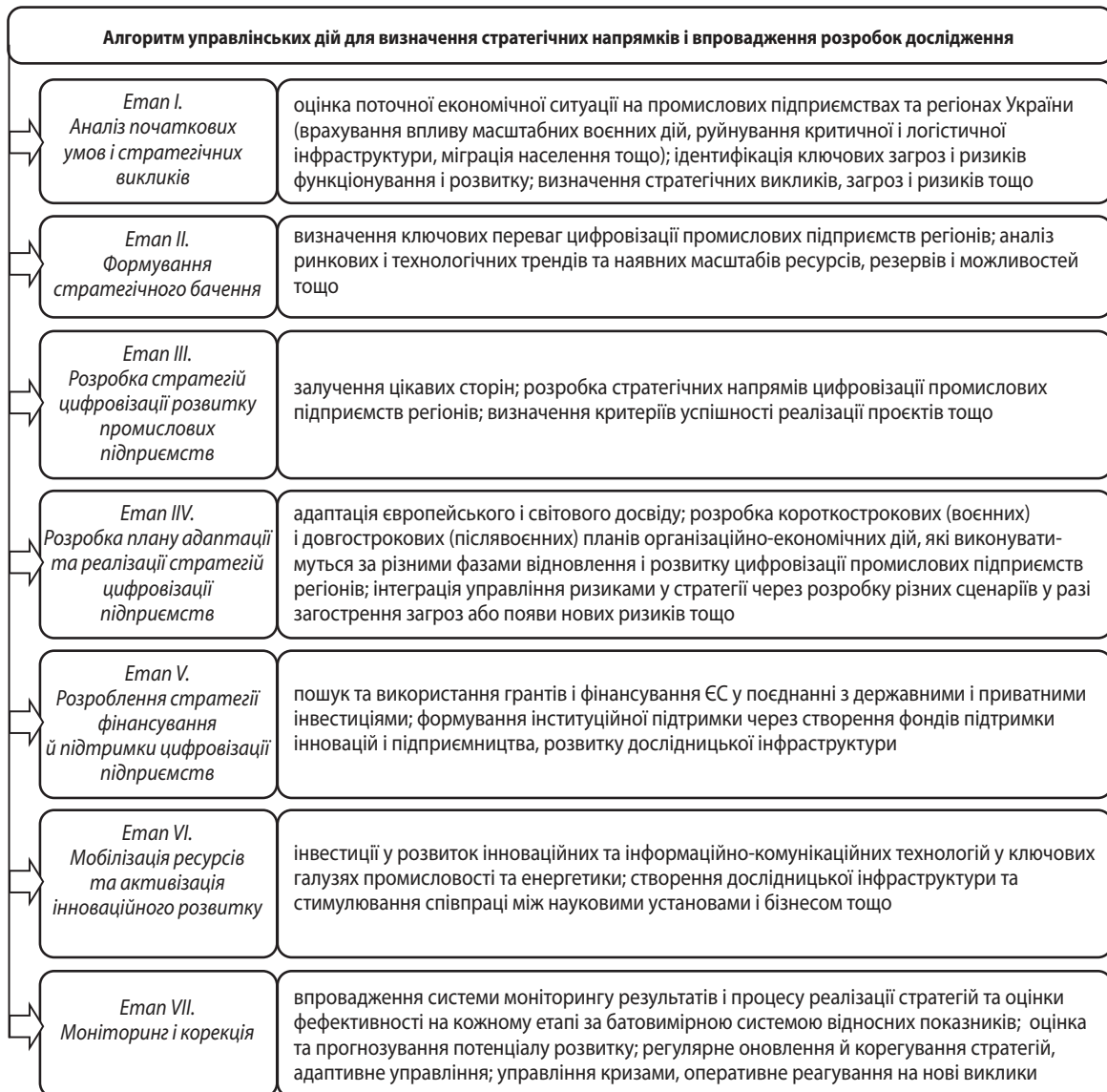

Рис. 2. Формалізація алгоритму управлінських дій для визначення стратегічних напрямків і провадження розробок дослідження

Джерело: сформовано авторами

по-третє: інтеграція європейського та світового досвіду та адаптація – алгоритм передбачає адаптацію європейського досвіду до українських умов, що дозволяє впорядкувати матеріали дослідження стосовно міжнародних підходів та їх адаптації в Україні: європейські практики можуть бути чітко інтегрованими на кожному етапі пропонуваного до використання алгоритму. Так структуруються отримані дані та авторські пропозиції щодо перенесення (трансферу) технологій і практик національного господарювання;

по-четверте: оцінка ризиків і формування необхідного комплексу механізмів – алгоритм передбачає розбудову дієвого складу важелів та регуляторів промислового розвитку із урахуванням оцінки ризиків й управління ними (суттєво допомагає структурувати матеріали, пов'язані з ризиками для промисловості і реального сектора). Таким чином, упорядковуються напрацювання щодо специфічних

викликів (руйнування критичної інфраструктури, скорочення виробництва, тощо) та післявоєнних викликів (перешкоди на шляху економічного відновлення, недостатність обсягу інвестицій тощо);

по-п'яте: прогнозування та адаптивність – алгоритм дає можливість організувати і формалізувати матеріали, які стосуються прогнозування розвитку промислових підприємств регіонів, забезпечуючи структуровану оцінку майбутніх ризиків і реалізації дії авторських механізмів їхнього подолання.

Завдяки поетапному та взаємозалежному підходу, розробленню і формалізації дослідниками певного формату алгоритму можна досягти чіткої структуризації науково-прикладних здобутків у логічній, структурованій і зрозумілій формі для подальшого практичного застосування.

У звітному документі доцільно виокремлювати: чітко структурований авторський доробок із *репрезентацією*

саме науково-прикладних результатів. Останні мають відображати практичне значення і реальні можливості використання науково-прикладного доробку для вирішення поставленої проблеми; практичні рекомендації з розробкою конкретних: а) рекомендацій та систематизацією їх реалізації за етапами (наприклад, реорганізації, рекомбінації, ревіталізації) для органів державної і місцевої влади, бізнесу, керівників промислових підприємств та наукових установ щодо вирішення проблеми; б) інструментів підтримки та стимулювання розвитку підприємств на державному і регіональному рівнях; розділ із розробленим методичним підходом щодо оцінювання та прогнозування економічних, екологічних і соціальних ефектів (з прикладами розрахунків за певними промисловими підприємствами) від реалізації на практиці запропонованих авторами розробок, включаючи можливі ризики і загрози, шляхи їх мінімізації й елімінації.

Такі рекомендації зі структурування науково-дослідної роботи забезпечать репрезентацію внеску у наукову і практичну базу вирішення проблеми. *Чітка репрезентація прикладних результатів* демонструє практичну цінність наукового дослідження, спрощує сприйняття суб'єктами управління різного рівня, керівниками підприємств, інвесторами, стейкхолдерами та іншими зацікавленими сторонами авторського наукового доробку.

Висновки. Таким чином: 1) обґрунтування методологічних підходів розв'язання поставленої проблеми передбачає опрацювання інноваційної методології аналізу, адаптації усталених методологічних підходів. Це сприяє кращому врахуванню сучасних реалій глобальної економіки й адаптації досвіду інших регіонів світу до національних потреб. Для умов України основним методологічним підходом слід визнати адаптацію розробок до діючої моделі господарювання в економіці країни. Забезпечення системного, комплексного бачення вирішення проблеми потребує розробки 2) структурно-логічної схеми авторського бачення вирішення проблем із обґрунтування та реалізації завдань дослідження, 3) визначення й обґрунтування критеріїв та комплексу інтегральних показників, 4) розробки комплексу організаційно-економічних процедур із ідентифікації економічних конкурентних переваг при вирішенні проблеми на національному та міжнародному рівнях, 5) виконання завдань з оцінювання можливостей і ризиків при впровадженні розробок вирішення проблеми. Чітка структуризація наукових здобутків у логічній, структурованій і зрозумілій формі для подальшого практичного застосування органами управління різних рівнів і стейкхолдерами може бути забезпечена 6) обґрунтуванням, розробкою і формалізацією «Алгоритму управлінських дій» при впровадженні розробок дослідження. Чітко структурований авторський доробок результатів визначає можливості і вміння науковців віднайти і відобразити практичне значення і реальні можливості використання наукового доробку для вирішення досліджуваної проблеми.

Все це сприяє формуванню у дослідників спеціальних компетентностей: формуванню вмінь знаходити оптимальні та адекватні поставленим завданням методи дослідницької діяльності щодо розробки і обґрунтування науково-методичних рекомендацій, підбирати методо-

логічні підходи та принципи, розробляти і обґрунтовувати концепції проведення наукових досліджень у відповідність з цілями та завданнями роботи, знаходити оптимальні та адекватні поставленим завданням методи дослідницької діяльності у сфері економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аспірантура. Інститут економіки промисловості НАН України. URL: <https://ie.org.ua/aspirantura/>
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>
4. Робоча програма навчальної дисципліни «Організація та методика науково-дослідної і педагогічної діяльності» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти спеціальності 051 – економіка / укл. Н. Ю. Брюховецька. ІЕП НАН України. Київ, 2023. 23 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1zjuDJyR4PhXpyj0J5GbnkjP6uUBM2jPH/view>
5. Брюховецька Н. Ю. Основи наукових досліджень : навч. посіб. Донецьк : ДонУЕП, 2007. 78 с.
6. Залознова Ю., Брюховецька Н. Засвоєння аспірантами методології економічних досліджень: традиції наукової установи та ризики цифрового навчання. *Ročenka Ukrajinsko-Slovenská. Zborník vedeckých prác.* 2023. P. 33–44.
7. Данильян О. Г. Методологія наукових досліджень : підручник. Харків : Право, 2019. 368 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/-POLN_TEXT/SENMK/OMND.pdf
8. Бхаттачерджи А., Ситник Н. Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках : навч. посіб. Київ : НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. 173 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/49231/1/Metodolohiia_orhanizatsiia_naukovykh_doslidzen_2022.pdf
9. Бліхар В., Омельчук О., Вовк В., Бліхар М., Копитко М., Верескля М., Михаліцька Н. Організація наукових досліджень у сфері менеджменту та безпеки організації : підручник. Хмельницький : Вид-во ХУУП імені Леоніда Юзькова, 2022. 443 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4846>
10. Важинський С. Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень : навч. посіб. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/vajinskii-posibnyk.pdf>
11. Євтушенко М. Ю., Хижняк М. І. Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : Центр навч. літ., 2019. 350 с.
12. Методологія наукових досліджень у галузі: практикум : навч. посіб. для студ. спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» / укл. : Н. І. Бурау, В. С. Антонюк, Д. О. Півторак. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. 58 с. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/6036b14b-7efe-429b-968b-99fec19092d4/content>
13. Кизим М. О., Дороніна М. С., Хаустова В. Є. Методологія і технологія наукових досліджень. Економічні науки (у схемах, визначеннях, прикладах) : навч. посіб. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. 56 с.
14. Комплексна експертиза дисертаційних робіт: економічні спеціальності / укл.: Кизим М. О., Загорський В. С., Шкарлет С. М., Тищенко О. М. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2012. 120 с.

15. Kyzym M. O., Doronina M. S. Terminological provision and paradigm of research of the tracking Ukraine's trap. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 3 (43). С. 22–35.

16. Doronin A., Doronina M., Mykhailenko D. Humanization of economic science, human beings and production organization: problems and prospects. *Часопис економічних реформ*. 2021. № 3 (23). С. 6–15.

17. Khaustova V. Y., Doronin A. V., Doronina M. S. Cognitive Resources of New Economy. *Problems of Economy*. 2021. Vol. 3 (49). P. 124–131.

18. Мочерний С. В. *Методологія економічного дослідження*. Львів: Світ, 2001. 416 с.

REFERENCES

Aspirantura. Instytut ekonomiky promyslovi NAN Ukrainy. <https://iie.org.ua/aspirantura/>

Bkhattacherdzhy, A., and Sytnyk, N. "Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen: doslidzhennia v sotsialno-ekonomichnykh naukakh" [Methodology and Organization of Scientific Research: Research in Socio-economic Sciences]. Kyiv : NTUU «KPI im. Ihoria Sikorskoho», 2022. https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/49231/1/Metodolohiia_orhanizatsiia_naukovykh_doslidzhen_2022.pdf

Blikhar, V. et al. "Orhanizatsiia naukovykh doslidzhen u sferi menedzhmentu ta bezpeky orhanizatsii" [Organization of Scientific Research in the Field of Management and Organization Security]. Khmelnytskyi : Vyd-vo KhUUP imeni Leonida Yuzkova, 2022. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4846>

Briukhovetska, N. Yu. *Osnovy naukovykh doslidzhen* [Basics of Scientific Research]. Donetsk: DonUEP, 2007.

Danylian, O. H. "Metodolohiia naukovykh doslidzhen" [Methodology of Scientific Research]. Kharkiv : Pravo, 2019. https://library.nlu.edu.ua/-POLN_TEXT/SENMK/OMND.pdf

Doronin, A., Doronina, M., and Mykhailenko, D. "Humanization of economic science, human beings and production organization: problems and prospects". *Chasopys ekonomichnykh reform*, no. 3(23) (2021): 6-15.

Khaustova, V. Y., Doronin, A. V., and Doronina, M. S. "Cognitive Resources of New Economy". *Problems of Economy*, vol. 3 (49) (2021): 124-131.

Kyzym, M. O. et al. *Kompleksna ekspertyza dysertatsiinykh robit: ekonomichni spetsialnosti* [Comprehensive Examination of Dissertation Works: Economic Specialties]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2012.

Kyzym, M. O., and Doronina, M. S. "Terminological provision and paradigm of research of the tracking Ukraine's trap". *Chasopys ekonomichnykh reform*, no. 3(43) (2021): 22-35.

Kyzym, M. O., Doronina, M. S., and Khaustova, V. Ye. *Metodolohiia i tekhnolohiia naukovykh doslidzhen. Ekonomichni nauky (u skhemakh, vyznachenniakh, prykladakh)* [Methodology and Technology of Scientific Research. Economic Sciences (In Schemes, Definitions, Examples)]. Kharkiv: FOP Liburkina L. M., 2022.

[Legal Act of Ukraine] (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

[Legal Act of Ukraine] (2016). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2016-%D0%BF#Text>

"Metodolohiia naukovykh doslidzhen u haluzi: praktykum" [Methodology of Scientific Research in the Field: Practicum]. Kyiv : KPI im. Ihoria Sikorskoho, 2021. <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/6036b14b-7efe-429b-968b-99fec19092d4/content>
Mochernyi, S. V. *Metodolohiia ekonomichnoho doslidzhennia* [Methodology of Economic Research]. Lviv: Svit, 2001.

"Robocha prohrama navchalnoi dystsipliny «Orhanizatsiia ta metodyka naukovykh doslidzhen i pedahohichnoi diialnosti» dlia zdobuvachiv tretyoho (osvitnyo-naukovoho) rivnia vyshchoi osvity spetsialnosti 051 - ekonomika" [Work Program of the Study Discipline "Organization and Methodology of Scientific Research and Pedagogical Activity" for Applicants of the Third (Educational and Scientific) Level of Higher Education, Specialty 051 - Economics]. IEP NAN Ukrainy. Kyiv, 2023. <https://drive.google.com/file/d/1zjuDjYr4PhXpyj0J5GbnkjP6uUBM2jPH/view>

Vazhynskyi, S. E., and Shcherbak, T. I. "Metodyka ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen" [Methodology and Organization of Scientific Research]. Sumy : SumDPU imeni A. S. Makarenka, 2016. <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/vajinskii-posibnyk.pdf>

Yevtushenko, M. Yu., and Khyzhniak, M. I. *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen* [Methodology and Organization of Scientific Research]. Kyiv: Tsentri navch. lit., 2019.

Zaloznova, Yu., and Briukhovetska, N. "Zasvoiennia aspirantamy metodolohii ekonomichnykh doslidzhen: tradytsii naukovoi ustanovy ta ryzyky tsyvrovoho navchannia" [Mastering Economic Research Methodology by Graduate Students: Traditions of a Scientific Institution and Risks of Digital Learning]. In *Rocenka Ukrainy-slovenska. Zbornik vedeckych prac*, 33-44. 2023.

Стаття надійшла до редакції 05.09.2024 р.

Статтю прийнято до публікації 24.09.2024 р.